

SLOVENE NIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 13. oktobra 1939.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadrúžna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Slovenska zastava

V banovini Hrvaški je uveljavljena že nekaj časa uredba, po kateri morajo ob slovenskih dnevih obešati tudi državni uradi na svojih poslopih zra-ven državne (belo-modro-rdeče) zastave tudi hrvaško narodno zastavo rdeče-modro-belo. Seveda pa morajo uradi banovine Hrvaške tudi obešati staro hrvaško narodno zastavo. Na zasebnih poslopih so razobešali na Hrvaškem že pred ome-njeno uredbo hrvaške zastave, po 26. avgustu t. l., ko je bil sklenjen sporazum, pa seveda obešajo vsaki priložnosti samo hrvaške zastave in jih sme-jo razobešati seveda tudi 1. decembra. Na Hrvaš-škem je namreč že razveljavljen § 29. zakona o imenovanju in razdelitvi kraljevine na upravna področja s 4. oktobra 1929, po katerem je bilo voh-če razobešati in nositi samo državne zastave. Ta predpis pa nima kazenske sankcije, to se pravi, da ne določa nobene kazni za to, če bi kdo razo-besil ali nosil kakšne druge zastave kot državno, torej slovensko, hrvaško ali srbsko zastavo. Na Hrvaškem so prejšnji politični režimi sicer v za-četku kaznovali tiste, ki so razobešali hrvaške za-stave, z denarnimi globami najprej po 500 dinar-jev, pozneje pa le z globami po 50 dinarjev, na-posed so pa politične oblasti, in to že pred nekaj leti, prenehale s kaznimi zaradi izdajanja hrvaš-kih zastav, tako da so Hrvati že zadnja leta pred sporazumom od 26. avgusta tega leta razobešali in nosili nemoteno svoje narodne zastave. V Slove-niji so kaznovala okrajna glavarstva oziroma po-litijske oblasti razobešanje slovenskih narodnih zastav po § 78. zakona o notranji upravi z dne 19. junija 1929 z denarnimi globami, § 78. tega za-kona se pa ne glasi nič drugače kot **dobesedno** takole:

»Državna oblastva obče uprave morajo štiti ugled dr-žavnih in samoupravnih organov javne uprave.

Vsakdo mora varovati v uradnem občevarstvu z organi, omenjenimi v prednjem odstavku, dostojnost in pazljivost, ki ustreza njih javnemu položaju.

Tem organom se naroča, da morajo varovati v službe-nem občevarstvu svojega položaja, se vesti proti vsakomur dostojno in mu biti po možnosti uslužni v svo-jem področju. Zaradi prekršitve tega predpisa se sme pri-tožiti prizadeta oseba na na starešino urada, ki mu je do-tični organ podrejen, ali pa na starešino državnega občega upravnega oblastva.

Kdor prekrši predpis odstavka (2) tega člena s tem, da žali v uradnih prošnjah javnega organa ali se ponaša proti njemu, ko ta opravlja službeno dolžnost, tudi navzlic pre-dhodnemu opominu, namenoma uporno lai se upira ugoditi njegovemu pozivu, se sme kaznovati z denarno kaznijo od 20 do 500 dinarjev, če pa je ta kazen neizterljiva, z zapo-rom od 1 do 10 dni.

Za kaznovanje po prednjem odstavku je pristojno dr-žavno obče upravno oblastvo prve stopnje, ne glede na sodno postopanje.

Te določbe po njeni vsebini logično ni mogoče uporabljati zoper tistega, ki **samo** razobeša druge zastave kot državno. Zato je upravna oblast druge stopnje zaradi pritožbe odločbo nekega okrajnega glavarstva, ki je kaznovalo nekoga, ki je razobesil slovensko zastavo, z 200 dinarji, razveljavila, ni pa pritožnika oprostila kazni, ampak je uporabila § 78. zakona o notranji upravi, češ da se je pri-tožnik uprl pozivu oblastnega organa, ko ga je ta pozval, naj odstrani slovensko zastavo. Bilo je pa izrečeno v nekem primeru tudi mnenje, da je razo-bešanje slovenskih zastav kaznivo po stari av-strijski naredbi iz leta 1857., med pravniki ime-novani »Prügelpatent«. Ta stara naredba bivšega avstrijskega notranjega in pravosodnega ministra od 30. septembra 1857 določa, da je kaznovati vsa dejanja in opustitve, ki so po zakonih ali po ob-lastnih naredbah v splošnem označene kot kaznive ali pa iz javnih ozirov kot protizakonite, čeprav ni zanje določena izrečno kakšna kazen — z de-narno globo od enega do ?? goldinarjev ali pa z zaporom od šestih ur do 14 dni. To naredbo so bivše avstrijske oblasti uporabljale na primer zo-per ponočne razgrajaje itd. Vsi pravniki in zlasti oblasti same so bile mnenja, da je ta stara av-

strijska ministrska naredba že zdavnaj izgubila veljavo, ker jo sedanje upravne oblasti same niso uporabljale zaradi razobešanja slovenskih zastav.

Pravno stanje glede razobešanja slovenske na-rodne zastave je torej zadosti nejasno oziroma je prepoved slovenske narodne zastave, če se pravno stanje pravilno presodi, v resnici brez kazenske sankcije še dandanes. Zato nima ta prepoved več prave osnove posebno ne zagradelj, ker je na Hrvaškem po sporazumu hrvaška zastava narav-nost zapovedana in jo razobešajo ne le zasebniki, ampak celo države in banske oblasti. V Srbiji

E. D.:

Stojadinovičevi načrti za sporazum

Stojadinović je sestavil leta 1935. vlado »treh hierarhov« ob tihi podpori petomajske opozicije in ob deležbi petomajskih abstinentov, ker je jav-nost mislila, da pomeni nastop te vlade prestop k politiki sporazumevanja s Hrvati in povrnitve k demokraciji. To alogo vlade izpoveduje deloma celo njena deklaracija z dne 4. julija 1930.

V teku treh let in pol je vodil Stojadinović s svojimi najbližjimi pomočniki vsaj pet vlad: vsa-ka od njih je pomenila nov korak na desno, in ko je Stojadinović letos februarja padel, so ga takoj začeli zapuščati dolgoletni zavezniki njegove no-tranje politike. Le-ti so tudi kmalu pričeli raz-grinjati tajnosti namenov Stojadinoviča, seveda s pristavkom, da jim ti nameni prej niso bili znani. Javnost je mogla spoznati, da Stojadinovičeve vla-de preprosto niso bile sposobne držati besedo, ki je bila dana v prvi deklaraciji. Javnost pa sedaj polagoma tudi doznava, kakšne vrste je bil Sto-jadinovičev poskus »rešiti hrvaško vprašanje«.

V tej smeri je Stojadinović posnel iz notranje politične blamaže Boška Levčiča nauk, da mora imeti za seboj vsaj videz politične organizacije pripadnikov. To je bil njegov in njegovih prija-teljev nagib ob ustanovitvi organizacije, ki je poudarjala svojo sestavno različnost nasproti pred-nici v tem, da so vstopile v novo organizacijo ve-činjske politične organizacije, v katerih so sode-lovali ministri njegove vlade. Toda pri tem na sebi pravilno razumljenem nauku so spočetniki nove organizacije spregledali, da se organizacije poli-tičnih pripadnikov ne izvršujejo monopolno, tem-teč spontano. Ko se je torej poskus ustanovitve posrečil, vsaj podoba je bila taka, so spočetniki zapadli domišljiji, ki je nasledek dvorezne pre-varnosti javnega glasovanja. Volitve z javnim gla-sovanjem ne prevarajo namreč samo volilcev, temveč tudi tistega, ki take volitve izvede. Pre-zirajoč, da se taka ustanovitev politične organi-zacije, kakršna je bila izvedena, posreči prav vsakteremu oblastniku, dokler je to, so se Stoj-a-dinović in njegovi sateliti spustili najprej v »pre-skušnjo te organizacije«, v — občinske volitve leta 1936. Te volitve so »potrdile« mišljenje, da je vladna politična organizacija »ukoreninjena v narodu«, z izjemo hrvaškega ozemlja, kjer se je izkazalo, da obvlada pri javnem glasovanju vo-lilce HSS.

Na tej podstavi se je Stojadinović januarja 1937 spomnil dr. Mačka, ko se je vračal, spočit od smučanja v Davosu, domov. Konec januarja tega leta je dal naprositi dr. Mačka, da bi se sestala v Brežicah v lovski koči celjsko-zagrebskega Pol-nemca in Polhrvata. Medtem ko sta se ob res tam sestala, je čakal Stojadinoviča v Zagrebu njegov najboljši zaupnik na področju notranje politike in zagotavljal časnikarjem, da je on, kar se tiče Hrvatov, »kakor luna« in da bi rad sklenil »svojo politično kariero s sporazumom s Hrvati«.

Kot čisto spekulativen politik si je predstavljaj Stojadinović rešitev hrvaškega vprašanja popol-noma »realno« kot vprašanje, kako bi odstranil

oblasti ne nastopajo zoper srbsko narodno zasta-vo kljub § 29. zakona o imenovanju in razdelitvi kraljevine, srbska pravoslavna cerkev pa je ves čas tud od leta 1929, naprej razobešala srbsko na-rodo zastavo. Zato je sedaj, ko so se časi izpreme-nili in priznava sedanja vlada srbsk, hrvaški in slovenski narod kot narode z vsemi pravicami do narodne samobitnosti, nujno potrebno, da se tudi uradno spet pripozna v Sloveniji slovenska narod-na zastava. To je mogoče določiti z naredbo mi-nistrskega sveta, še preden bodo prenesene pra-vice, ki jih ima banovina Hrvatska, na Slovenijo.

Slovenska narodna zastava je za Slovence prav tako simbol največjega pomena, kakor je za Hr-vate hrvaška ali pa za Srbe srbska.

strankarski odpor HSS proti politiki vlade. Zato je zasnoval svoj predlog v bistvu na ustanovitvi režima, ki bi počival na delitvi oblasti med HSS in JRZ. Bil je tako zelo prepričan o »genialnosti« svoje ponudbe, da se mu ni zrela potrebna kaka bolj resna priprava za razgovore z dr. Mačkom.

Kaj sta se razgovarjala v tisti lovski koči, bo bržčas odkril dr. Maček, kadar bo hotel. Kajti da bi to povedal Stojadinović, ni pričakovati, če so-dimo po znamenjih, kako je iz lovske kočje odpo-toval. Odšel je iz tiste kočje tako zmehšan, da se je dal peljati najprej na postajo v Brežicah, ka-kor da bi hotel potovati naprej v »svojem« vlaku, tam pa je dal povelje, naj ga peljejo kar v av-tomobilu do Zagreba. Tista vožnja v Zagreb je bila razmeroma hitra, medtem ko se je »njegov« vlak vlekel prazen naprej. Namesto prepadenega in zmehšanega »vodje« pa je dal nato v Zagrebu njegov najboljši zaupnik na področju notranje politike časnikarjem izjavo, da niso razgovori v Brežicah »ičesar razbili in ničesar pokvarili«. Če so si Hrvati norčevanje tega Stojadinovičevega zaupnika dobro zapomnili, bo pokazala najbližja bodočnost.

Nobenega dvoma ni, da je dr. Maček ponudbo dr. Stojadinoviča neprikrito odklonil, in prav tako je dobro znano, da se je Stojadinović od takrat naprej zastoj trudil, doseči stik s Hrvati. Tudi njegov prijatelj je dokončno zapravlil vsakršno zaupanje Hrvatov, ki do njega že tako ni bilo posebno utrjeno.

Kaj je ponudil Stojadinović? To se da danes uganiti iz tega, kar je pisarilo njemu služeče ča-sopisje, ko je še vladal, in kar pripovedujejo nje-govi dezertjerji, odkar je padel. Ponudba je vse-bovala približno sledeče bistvene predmete, izha-jajoč iz domneve, da HSS tako kot skoraj vsaka druga stranka ni neobčutljiva nasproti privlač-nosti oblasti, torej tudi ne nasproti ponudbi, da dobi oblast.

HSS naj bi izvrševala na hrvaškem ozemlju izključno vso notranjo oblast, razen v finančnih zadevah, ki ostanejo Belgradu. Oblikovno naj bi pristopila k JRZ ali pa postala vsaj njena zavez-nica. Za uveljavljanje kakršnih koli zahtev HSS ni potrebna in se tudi ne bo izvedla nobena spre-memba ustave; dosedanjí predpisi ostanejo pri-lagodeni veljavi, uporabljanje teh predpisov v savski in primorski banovini in morebiti v neka-terih okrajih zetske, drinske in dunavske bano-vine pa se prepusti tamkajšnjim banom, oziroma okrajnim glavarjem, ki bi bili postavljeni na novo po zaslišanju vodstva HSS. Obstoječi predpisi so taki, da omogočujejo popolno spremembo notra-nje politike na hrvaških tleh zgolj po tem, kdo jih uporablja. V zavarovanje izvršitve vseh za-gotovitev bi se v skupni vladi odstopilo nekaj mest osebam, ki bi jih predlagalo vodstvo HSS. Ta skupna vlada bi razpustila narodno skupščino in se podala v nove volitve. Ona bi poskrbela tudi za primerno prilagoditev senata. Zaradi pri-bližanja finančne politike h gospodarskim potre-

ban finančnih krogov v Zagrebu bi prevzel finančno ministrstvo — tako kot leta 1929. — Hrvat. Hrvaški politični kaznenci bi se izpustili iz zaporov, policijsko osebje pa bi se premestilo. Savski in primorski ban bi ostala oblikovno sicer zgolj predstojnika notranje uprave druge stopnje, tako da bi bila še vedno na zunaj popolnoma podrejena notranjemu in resornim ministrom, vendar bi bila oba bana kot zaupnika HSS dejansko na svojem področju vsemogočna in bi ministri izdajali odloke na pritožbe zoper njihovo odločbo po konceptih, ki bi jih sprejemali od obeh banov. Praktična dokončna pristojnost obeh banov bi bila na ta način dosežena via facti, brez spremembe kakršnega koli predpisa.

Pri takem načrtu sporazuma je vseeno, ali se hočejo Hrvati oblikovno prištevat k HSS ali h krvaškemu delu JRZ, ki se pač doma še vedno

imenuje HSS. V prvem primeru bi Stojadinović dovolil tudi dejansko legaliziranje HSS ne glede na predpise zakona o društvih.

Kakor vemo, je dr. Maček ponudbo tega kova odklonil in pretrgal vse stike s Stojadinovićem in njegovimi sateliti, glede katerih je ugotovil, da po njegovem mnenju ne predstavljajo nikogar. Stojadinović in njegovi sateliti so napravili hudo napako: sodili so dr. Mačka po sebi; storili pa so še hujšo napako: to svojo sodbo so mu kar izblebetali.

Ker je torej Stojadinović naravnost povedal, da misli rešiti hrvaško vprašanje s tem, da pripravi HSS k vstopu ali vsaj k zaveznitvi z JRZ, zato bi pa dobila HSS kot taka izključno oblast na hrvaških tleh, JRZ pa povsod drugod, je prišlo drugače in je sklenil dr. Maček sporazum s Cvetkovićem.

Sobota, 2. 10. 1937. — Jutro poroča, da so v teku štiri akcije: Bolnišnica, jadranska železnica, jadranska cesta in poglobitev železnice skozi Ljubljano.

Sreda, 6. 10. 1937. — »Jutro« objavlja na šesti strani neprijetne podatke o »velikem pomanjkanju železničarskega naraščaja«. Pri pazljivem branju pa se izkaže, da ne primanjkuje — seveda le v Sloveniji — samo naraščaja, temveč da je zaposlenih sploh premalo železničarjev, tako da so vsi preobremenjeni. Za vseh 1.146 km prog v Sloveniji je zaposlenih samo 11.500 uslužbencev. — Pod naslovom »Srečna banovina« opisuje napredek vrbaske banovine, odkar ji banuje Bogoljub Kujundžić.

Četrtek, 7. 10. 1937. — »Slovenec« pograbi za »srečno banovino« in domneva, da »Jutro« Kujundžića in vrbaske banovine ne bo več blagovolalo, kjer je Kujundžić prav istega dne postal minister v vladi JRZ. Izvršila se je namreč spet kedaj rekonstrukcija Stojadinovićeve vlade, ker so »nekateri spremembe v vladi narekemale potrebe zadnjega časa«. — V zvezi s tem trdi »Samouprava« v uvodniku, da prihajajo novi ministri naravnost iz ljudstva (Kujundžić in drugi), pa bo tako vlada najbolj obveščena o ljudskih željah in potrebah. Rekonstrukcija vlade pomeni torej utrditev dosedanje smeri notranje in zunanje politike. Današnji vladi morajo tudi najhujši nasprotniki priznati, da nikdar in nikjer ni vodila osebnih in strankarskih politik, temveč je vedno branila le življenjske državne koristi. — Drugi dnevniki o rekonstrukciji vlade ne prinašajo lastnih komentarjev. Pač pa omejena »Jutro« predstojajo veliko prekomasacijo občin in našteva trge in mesta, ki bodo »dobili večje ali manjše porcije čisto kmečke okolice«, medtem ko je v preračunski razpravi leta 1936. Stojadinović utemeljeval upravičenost nadaljnje pooblastila za prekomasacijo občin s tem, da je treba trge in mesta osamosvojiti od kmečke okolice.

Petek, 8. 10. 1937. — »Slovenec« prinaša uvodnik, posvečen dvajsetletnici smrti dr. (Janeza) Kreka, in sestavek dr. Antona Korošca »Iz spominov na dr. Kreka«. V smislu načela »De mortuis opozarja dr. Korošec, da bo treba opise življenja dr. Kreka tako podvreči še strogi kritiki in reviziji. Zaradi olajšanja te kritike in revizije poroča zaradi tega o nekaterih, čisto človeških črticah dr. Kreka. Tako dr. Krek ni znal ceniti denarja, zato se ni redko zgodilo, da je moral postati dr. Korošec njegov bankir. To pa je storil dr. Krek na prehodu tako, da je dr. Korošca vedno najprej ozmerjal zaradi njegove popolne politične nesposobnosti, nato pa nevljudno zahteval denar. Tudi če je pri kartanju izgubil, je nevljudno in še ponoči zahteval od dr. Korošca denarja. Z veliko težavo je dr. Korošec pripravil dr. Kreka, da je dal shraniti manjši znesek v mariborski posojilnici. Kmalu pa je nevljudno zahteval ta denar nazaj; izkazalo se je, da je bil menični aval nekemu dijaku, ki menice i plačal; namesto da bi dr. Krek to dijaku zameril, mu pa ni zameril. Dr. Krek je hudo rad kartal in zmerjal dr. Korošca, če ga je od tega odganjal. Pri tarokiranju pa je dr. Krek pel kvartopirske pesmi. Zaradi teh pesmi je imel dr. Korošec brez potrebe velike sitnosti v delegacijah in se je moral v Belvederu zagovarjati, kar je seveda napravilo dr. Kreku veliko škodoželjnega veselja. Dr. Krek je imel med poslanci najrajši Piška, vendar misli dr. Korošec, da je on z dr. Krekom največ sodelovali. Bril se je dr. Krek kar v klubu in s svojo slino. Ogledala ni imel in se je bril »na pamet«. Ko so mu prijatelji nekoč kupili ogledalo in nož, ju je imel komaj nekaj dni, potem pa zapravil. Medtem ko sta se morala Gostinčar in dr. Korošec pripravljati na seje preračunskega odbora, je dr. Krek narekoval Pišku pisma in vpletel šale. Pri jedi ni bil dr. Krek nič izbirčen. Pojedel je vse od kraja. Pač pa je imel izjemom smisel za tobak in rad je vzel boljšo cigaro. Pri hoji je — kakor se je po smrti izkazalo, zaradi skleroze in srčne bolezni — dostikrat zaostajal, posebno če je šla pot navzkreber; zato je dr. Korošec dostikrat dr. Kreka pokregal, posebno v Zagrebu, ko ga je pustil zadaj in sta se zadnjič videla.

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Nadaljevanje.)

Ponedeljek, 20. 9. 1937. — »Ponedeljski Slovenec« in »Ponedeljsko Jutro«, oba imata poročila iz Ptuja o prosvetnem taboru, ki je bil v Ptuj preteklo nedeljo. Na taboru sta nastopila ministra dr. Rogić in dr. Miha Krek, slednji v kroju slovenskih fantov. Iz govora dr. Kreka sklepa »Jutro«, da bo spremenjen zakon o Sokolu, kajti dr. Krek je izjavil, da »nobena telesna vzgojna organizacija e sme imeti večjih pravic, kakor jih imamo mi«.

Torek, 21. 9. 1937. — »Slovenec« objavlja popolno besedilo dr. Krekovega govora v Ptuj. To besedilo potrjuje včerajšnja poročila. »Naša organizacija je zakonitim pogojem zadostila. Zakonito odobrena so naša pravila, potrjena je naša uniforma, naš program, naša organizacija, naš način dela«. Govor vsebuje tudi narodno politično spoznanje organizacije: »Slovenstvo in jugoslovenstvo tega naroda na severnih mejah Jugoslavije sta življenjsko med seboj vezani lastnosti, ki druga brez druge ne moreta obstajati.«

Sreda, 22. 9. 1937. — Dopisnik »Jutra« se bavi z vprašanjem, v katerem jeziku naj se poje državna himna, v dopisu, v katerem oznamuje napad v »Slovenec« za strupen na račun Sokolov in Sokolic iz D. M. v Polju. Če je učiteljski zbor »sklenil, naj se poje himna v slovenskem prevodu, je prekoračil svoje področje, kajti banska uprava ni izdala nobenega takega odloka«. — Sočasno izišli »Slovenec« pa prinaša obširno poročilo o »umazanem napadu na dobro ime slovenskega naroda«, izvršenem s podtaknjenjo okrožnico, o kateri se na prvi pogled vidi, da je podtaknjena. Proti okrožnici svetuje »Slovenec« svojim pripadnikom, naj gredo s čistimi rokami naprej. — Iz »Jutra« doždenemo danes na drugi strani tudi to, da ima omladina JNS idejne smerice.

Četrtek, 23. 9. 1937. — »Slovenec« ponavlja boj s podtaknjenjo okrožnico v uvodniku »Borba do cinizma« in v »užaljenih odmevih« iz Ljubljane, Kranja in Celja, ter obvešča, da je dr. Milan Stojadinović odpotoval iz Prage. Pred odhodom iz

Prage se je dr. Stojadinović sestal z Leonom Blumom. — »Jutro« posvečuje podtaknjeni okrožnici v soglasju s »Slovencem« svoj uvodnik, dobi pa povsem drugačne sklepe, kakor »Slovenec« ter imenuje »Slovenčev« pisanje »pamflet«. V beležkah omenja, da so nastale pri sestavi zapisnika o sporazumu med Združeno opozicijo in dr. Mačkom težave ter da je na shodu borbašev Hodžere v Svalajncu govoril tudi dr. Irgolič, pri čemer je bilo več zborovalcev težko poškodovanih. Tega dne objavlja »Slovenski narod« podatke o govoru, ki ga je imel Gjura Janković na shodu omladinske JRZ v Belgradu 17. t. m. in v katerem je rekel, da mora računati z državljansko vojno tisti, ki hoče spremeniti sedanjo ustavo.

Petek, 24. 9. 1937. — Jeseniški sotrudniki »Slovenca« sporočajo, da so se »podtaknjene okrožnice« pojavile tudi tamkaj, nakar so jih naznani policijskemu komisariatu. Hkrati svetujejo, »ker so pošteni nasprotniki to početje obsodili, je možno le še to, da so te okrožnice razmnožili norci, zato naj se tudi preiskava obrne v to smer«. — »Slovenec« se pridružuje mišljenju »Jutra« in odstopa od svojega prejšnjega mnenja, trdeč, da je sporazum težak, ne več zračen. Uvodnik »Jutra« o »podtaknjenih okrožnicah« imenuje »prizanesljivo ogorčenje«. Tudi »Jutro« se snov še vedno dopade in v uvodniku »Beseda in dejanje« trdi, da je včeraj bral v »Slovenčevem« uvodniku nekaj prav tehtnih besed o politični morali. — »Slovenski narod« še ne ve, kje bo Jurij Demetrovič čez leto dni, in ponatiskuje z naslado Demetrovićevo polemiko z »Obzorom« zastan »jasnega stališča jugoslovenskih nacionalnih politikov nasproti sporazumu«.

Nedelja, 26. 9. 1937. — Z Jesenic poročajo »Slovenec« o desetletnici kaplanovanja »gospodarskega kaplana« Andreja Križmana in pravijo, da ga kot takega visoko cenijo. Uvodnik pa posvečuje »Slovenec« poglavju o politični morali. Vsi so prepričani, da je to odgovor »Jutru«, in res je to tudi zapisano. O tem, ali je odgovor pravilen, pa bi nas razmišljanje predalec zaneslo.

Sreda, 29. 9. 1937. — »Pa je le drugače«, ponatiskuje »Slovenec« iz »Samouprave« in slika politične svobodine pod vladjo dr. Stojadinovića in svobodo, ki je vladala pod vladjo JNS in Jevtića. »Takrat niso smeli listi prinašati niti slik Davidovića in drugih opozicionalcev, zdaj jih pa lahko brez skrbi, da bi jih kdor koli zato preganjal. Mi mislimo, da je to svoboda.«

Četrtek, 30. 9. 1937. — »Slovenec« se veseli, da je »Samouprava« ponatisnila njegov članek »Glas izza Sotle o Slovencih« in mu dala ime »Moška beseda«. Z »Delavsko politiko« polemizira zaradi sodruga Louarta, ki je spremljal izlet »sodrugov iz Francije«, pod naslovom pa se zahvaljuje Joci Jovanoviću, ker je vzel katoliško akcijo v obrambo pred obrekovanji. Pod naslovom »Vse je pripravljeno — za sporazum« se norčuje iz dolgotrajnosti posvetovanj Združene opozicije z dr. Vl. Mačkom.

Ivan Hrovat:

Ob »Kočevskem zborniku«

(Nadaljevanje.)

Smer kolonizacije od juga navzgor je še danes živa in ves napredek slovenstva na Kočevskem pred vojno in po njej je uspeh te kolonizacije, ki ji ribniška stran dela v največji meri samo sramoto. Za druge priimke, razen navedenih treh, bi težko sodil, da bi bili že pred nemško kolonizacijo na ozemlju današnje občine Kočevske Reke. Seveda pa bi lahko o tem še mnogo povedali hišni priimki ter tudi položaj posameznih posestev. Za Mihiče v Gotenici se mi n. pr. zdi zelo pomembno, da imajo še danes v svoji lasti številko prvo in da so lastniki menda zelo trdnih posestev. Tudi razdelitev zemljišč bi morda pokazala mnogo važnejše izsledke kot jih izvaja Simonič. Gotovo se mi namreč zdi, da so slovenski kmetje, prvotno in svobodno naseljeni na kočevskem ozemlju, imeli svoja posestva skupna, to je v grudah. Pojav, da se zemlja razdeli na ozke parcele, more nastati le tam, kjer dobi cela skupina kmetov že izkrčeno, prej obljudeno zemljo, ki jo skupno zavzame; pa še tedaj taka delitev ni gotova. Brezdvomna je taka razdelitev kulturne zemlje le tedaj nastala, ko naseljevanje ni bilo svobodno, ampak ko je graščak nagnal tlačane, da so morali izkrčiti zemljo in jim jo je potem on delil; ali pa če je isti graščak delil že prej izkrčeno zemljo novim naselnikom, ko starih ni bilo več. Vsekakor ima kmet rad svojo zemljo skupaj. Za kočevsko ozemlje, kjer se prvotna slovenska kolonizacija gotovo ni vršila v večjih skupinah, pa skoraj lahko pričakujemo, da so imele slovenske kmetije prvotno najbrž skoraj vse grudasto obliko, ki jim jo je odvzela šele poznejša delitev zemljišč. Verjetno je, da je bila ta delitev deloma tudi nasilna. (Dalje prihodajč.)

Mestna hranilnica ljubljanska

Največji slovenski pupilarno varni denarni zavod obhaja pravkar petdesetletnico kar je bil ustanovljen. Za ta jubilej je izdala Mestna hranilnica ljubljanska spominsko knjigo, ki jo je uredil dr. France Zupan in v kateri je popisan ves razvoj tega prvega slovenskega denarnega zavoda, ki je začel poslovati 1. oktobra l. 1889. Izmed udov prvega upravnega odbora živi danes edini Ivan Hribar.

Mestna hranilnica ljubljanska je bila ustanovljena iz gospodarskih, predvsem pa tudi slovenskih narodnih vzrokov ter je slovenska večina v ljubljanskem občinskem svetu že l. 1882. začela delati na to, da ustanovi mestno hranilnico kot protiutež takratni »Kranjski hranilnici«, ki je bila v nemških rokah. Preteklo je pa šest let preden je vlada potrdila pravila Mestne hranilnice ljubljanske. Zavod je hitro rasel, zavzemali so se

zanj vsi zavedni Slovenci brez razlike strank ter je bil tudi upravni odbor sestavljen iz pripadnikov vseh strank. Že na koncu l. 1900. torej po enem letu, je imela Mestna hranilnica ljubljanska za tiste čase veliko vsoto vlog, t. j. 966.034 goldinarjev. Vloge so rastle hitro in so narasle že do konca leta 1891. na 1.616.324 goldinarjev, po desetih letih odkar je začela poslovati pa je imela že 14.405.664.86 kron vlog. Leta 1938. so pa znašale vse vloge 406.848.695 dinarjev. Če bi rastle vloge v tistem razmerju kot so rastle v prvem desetletju, bi morale znašati ob petdesetletnici obstanka Mestne hranilnice ljubljanske vsaj 50% več, če ne več kot so znašale l. 1938. Da niso, so bile vzrok najrazličnejše gospodarske stiske, ki so zavdale slovensko gospodarstvo in ki so se poznale pri Mestni hranilnici ljubljanski prav tako kot v vsem slovenskem denarništvu. Že denarna stiska

l. 1898., povzročena po vojni v Južni Afriki, pretresi v Turčiji in na Kitajskem je omajala denarni trg v Srednji Evropi, prav tako pa tudi gospodarska stiska v l. 1909.—1913. Prišla je na to svetovna vojna, ki je povzročila največje zmešnjave tudi v slovenskem gospodarstvu. Vrednost denarja je padla. Vključno temu pa so vloge pri Mestni hranilnici ljubljanske, čeprav so vložniki svoje prihranke dvigali, narasle od l. 1914. do l. 1918. za nad 58 milijonov kron. Po preobratu je zadela slovensko dežnarištvu najhujše zamenjava kron v dinarje v razmerju 4 : 1, ki je bila stvarno popolnoma eutemeljena. Povrh je astopila nestalnost valutnih razmer, ki je zajela skoraj vse evropske države. Dinar je padal in ljudje niso mogli imeti zaupanja v denar in ga za to tudi niso varčevali. Obrestna mera za posojila je poskočila zelo visoko, da slovenski človek ni mogel razumeti. Vse te naravnost usodne okoliščine pa niso mogle uničiti največje slovenske hranilnice.

Hud in popolnoma nepotreben ter v dejanskih razmerah neutemeljen udarec je zadel po krivdi centralizma slovensko denarništvo l. 1931. Vse razsulo slovenskega denarništva bi bilo l. 1931. izostalo, če bi bila Narodna banka priskočila slovenskim denarnim zavodom vsaj s kakšnimi 50 milijoni dinarji na pomoč. Ne bi bilo treba moratorijev, v katerega je morala stopiti tudi Mestna hranilnica ljubljanska, če bi bil centralizem imel kaj smisla za naše kraje, in slovensko gospodarstvo bi se bilo vključno svetovni gospodarski stiski razvijalo nemoteno naprej. Koliko polomov pri nas bi bilo preprečenih! Nepotreben in popolnoma neosnovan udarec je prestala Mestna hranilnica ljubljanska tudi zaradi naredbe, da mora ves denar mladotnikov iz slovenskih pupilarno varnih zavodov, ki jim je bila na čelu ravno

Mestna hranilnica ljubljanska v Državno hipotekarno banko, iz katere se je pa denar stekal skoraj izključno v južne pokrajine. Boj, ki so ga bojevale slovenske pupilarnovarne hranilnice, je bil naravnost obupen, čeprav so jim pomagala slovenska asodišča, ki so odtrgovala denar slovenskih mladotnikov, kolikor so pač mogla.

Vključno vsem težavam je pa Mestna hranilnica ljubljanska obstala. Ostala je prvi slovenski hranilni zavod, kar je očiten dokaz, da ima slovensko gospodarstvo in denarništvo zdrave korenine. Mestna hranilnica ljubljanska je doslej izplačala občinam in drugim javnim ustanovam okoli 127 milijonov dinarjev posojil, in je zraven tega ljubljanski mestni občini posodila 125 milijonov dinarjev. V zadnjih petih letih je dala za prosvetne, verske, socialne in druge občne koristne namene 2,5 milijonov dinarjev, odpisala pa v te namene 2 milijona posojil. Za novo mestno ubožnico je dala l. 1931. pet milijonov dinarjev, sedaj ob svoji petdesetletnici je pa določila za isti namen spet 5 milijonov dinarjev. S posojili Mestne hranilnice ljubljanske je bilo nezidanih 142 šol, 8 cerkva, 5 elektrarn, 4 bolnišnice, 7 ubožnic, 33 vodovodov in vodnjakov, 5 uradnih poslopij, 25 mostov, 6 gasilskih domov, 41 občinskih stanovanjskih hiš itd. Ljubljana sama ne bi bila videti kakor je, če ne bi bilo Mestne hranilnice ljubljanske, pri kateri so tisti, ki so zidali nove stavbe, dobivali hipotekarno posojila.

Treba bo skrbeti, da se Mestna hranilnica ljubljanska dvigne do tiste višine, ki bi jo lahko dosegla do današnjih dni, če je ne bi bilo v teku petdeset let zadelo toliko težav in bo postala še v večji meri podpornica slovenskih kulturnih zadev.

seveda v imenu pravosodnega ministra, ki ni vedno pravnik, pač pa vedno politik.

Sile, ki delajo v tej smeri, računajo — tako si moramo misliti! — s silami, ki se bore za to, da bodoča Slovenija ne bi imela vseh tistih pristojnosti, kot jih ima zagotovljene banovina Hrvatska. Da obstajajo take sile, vemo iz »Hrvatskega dnevnika«, ki jih je že večkrat omenil in jih na naše začudenje in v nasprotju z vsem, kar bi smeli od »Hrvatskega dnevnika« pričakovati, oznamenil kot »slovenske želje«. V resnici so to protislovenske in neslovenske sile in — želje. To je treba pibiti.

K sestavku urednika »Slovenskega pravnika« bi opozoril še na neljub nasledek okolnosti, da ga je napisal urednik. Ta okolnost nas spravlja v strah, da je s sestavkom o najvišjem sodišču, kakršen je, izraženo stališče slovenskega pravniškega sveta, najmanj pa stališče tistih, ki stojijo v tem svetu na odgovornih mestih. Slovenski pravniki brez narekovajev pa mislimo, da je naša naloga, gledati in sodelovati, da se najvišje sodišče v Ljubljani uredi v resnici ne samo kot tretja, to je zadnja stopnja, temveč kot najvišja, to je avtoritativna, pravico izrekajoča sodna stopnja, in da se uredi samostojno sodno telo, ki bo neodvisno tudi dejansko, ne samo na papirju. Samo tako urejeno najvišje slovensko sodišče bo poroščevalo tudi za pravniško enotnost najvišjega sodstva v državi, če bodo tudi druga najvišja sodišča enakovredno urejena.

Slovenski pravnik brez narekovajev,
čigar ime je v uredništvu na razpolago.

K temu sestavku iz krogov slovenskih pravnikov bi mi še tole dodali:

Naše pravno izročilo pozna že oddavnaj tri stopnje. Zato je gotovo, da jih bo naše ljudstvo hotelo imeti tudi poslej. In če bodo naši liliputanci skromno zatrdjevali, češ za nas Slovence sta dve stopnji dovolj, se nam lahko pripeti, kar se nam je že enkrat zgodilo. Tudi po prevratu namreč ni počival liliputanski duh med nami, tudi takrat so se naši skromni vodilci zadovoljili z dvema sodnima stopnjama. Pa je prišel jugosloven dr. Žerjav in naše slovensko pravosodje podredil hrvaškemu Zagrebu. Tam je bila potem naša zadnja sodna stopnja in bi bila ob znani in priznani skromnosti slovenskih vodilcev tudi ostala, če bi je ne bili Hrvatje vrgli ven. Nevarnost je, velika nevarnost, da se ta igra ponovi, če bodo spet dobili skromni duhovni večino med nami. Bojda jo že imajo. Tedaj se lahko zanesemo, da bomo sicer imeli Slovenci prav v kratkem svoje najvišje sodišče. Toda to pot seveda ne v Zagrebu, ampak še v Belgradu. Saj nekatere liliputance že tako skrbi, da ne bi dobili Slovenci preveč — samostojnosti.

Najvišje slovensko sodišče

Po zakonu nujnosti ki izključuje, da bi kdor koli izmed politikov iz Slovenije ali še celo izmed pravniškega sveta v Sloveniji zagrešil kak napor ali si priboril kake zasluge, so bili z uredbo o prenosu pristojnosti pravosodnega ministrstva na banovino Hrvatsko sodniki oddelka B stola sedmorice v Zagrebu, ki so iz Slovenije, izločeni iz tega sodišča in postanejo s 1. novembrom »vrhovno sodišče v Ljubljani«. Z ozirom na splošno zadržanje tistih, ki so si znali preskrbeti v slovenskem javnem življenju — na političnem in izvenpolitičnem področju — ugledna mesta, se ne sme čuditi, če sprejema tudi urednik »Slovenskega pravnika« to novo ustanovo skoraj tako kot kakega nezakonskega otroka. Izpod njegovega peresa, ki nas je pred leti skušalo privaditi pojmom kakor: grajan ali brak, je namreč objavil »Slovenski pravnik« tematično napisan sestavek o »našem najvišjem sodišču«, v katerem je ta ustanova nič več in nič manj kot »tretja faza«.

Značilno slovenska smola je okolnost, da znamujemo Slovenci uspehe v svoji osamosvojitvi zoper voljo ali vsaj brez volje tistih, ki nas v tistem trenutku »vodijo«. Zarodek slovenskega najvišjega sodišča v obliki kasacijskega oddelka pri apelacijskem sodišču v Ljubljani nas je obiskal kot nujen nasledek prevrata. Kakor hitro so pa naši »voditelji«, osrednjeni takrat v osebi dr. Gregorja Žerjava, nekoliko premislili to stvar, je najvišja stopnja slovenskega sodišča poromala v Zagreb samo zaradi fate morgane bodočega skupnega najvišjega sodišča v državi, ki naj bi bilo — da se uveljavi enakopravnost! — v Zagrebu, kao je sedež vrhovne upravne oblasti v Belgradu. Fate morgane zaradi tega, ker so ti skupnostni fantasti suvereno prezrli, da Srbijanci **nočejo** nikakršnega skupnega sodišča, če ni v — Belgradu in če ne sodi po srbijskih predpisih. Sedaj so si Hrvatje izbojevali določeno stopnjo samouprave, ki velja tudi za pravosodno upravo. Zaradi tega hrvaškega uspeha je izgubil Stol sedmerice, oddelek B v Zagrebu pravico do obstanka, sodniki iz Slovenije pa razlog, da so pri tem oddelku, seveda tembolj tudi, da so pri oddelku A, kamor so slovenske politične stranke spravljale — po krivici ali po zasluženju, je vseeno — iz vrst višjih sodnikov pripadnike nasprotnih strank. In vendar je oddelek B, kakor poudarja tudi urednik »Slovenskega pravnika«, živel dvajset let navzljiv svoji »prehodnosti«. Namen fate morgane se ni dal izvesti, pa se ni dal. Zato morajo danes sodniki oddelka B (in seveda tudi oddelka A ter udje generalne prokurature, ki so iz Slovenije) nazaj v Slovenijo, kjer se vodilni delavci pravniškega sveta očitno že ukvarjajo z načrti, kako bi to »tretjo fazo« preusmerili v neko še ne razločno izpovedano »četrti fazo«.

In v tem pogledu priznamo tudi uredniku »Slovenskega pravnika«, da nas opozarja — hoté ali nehoté — na nevarnost, o kateri je vredno govoriti posebno v pravniškem svetu. Iz načina, kako opisuje urednik »Slovenskega pravnika« preteklost in iz zvez, po katerih preide k sklepu, slutimo, da hočejo sedanjo »tretjo fazo«, ki še ni niti stopila v življenje, preusmeriti v četrto, ki bo taka, da bo slovensko najvišje sodišče v okviru **sodne uprave** oddelek sedanjega apelacijskega so-

dišča v Ljubljani. Hoteli bi iz vzorca »kasacijskega oddelka« pri višjem deželnem sodišču v Ljubljani — ki ni bil tretja, temveč druga, dokončna stopnja — vzeti upravno stran ter izvršiti tako ureditev najvišjega sodišča kot tretje sodne stopnje, da bi bilo to najvišje sodišče v upravnem oziru del sodišča druge stopnje.

Ta ureditev bi imela upraven smisel samo v primeru, če ostane pristojnost pravosodne uprave za področje Slovenije pri pravosodnem ministru v Belgradu, torej samo v primeru, če se na bodočo slovensko pokrajinsko oblast pravosodna uprava za področje Slovenije ne prenese tako, kakor se je na banovino Hrvatsko. V tem primeru bi vršilo pravosodno oblast na področju Slovenije tudi glede najvišjega sodišča apelacijsko sodišče.

Opazovalec

A mi?

Hrvatje so po doseženi samostojnosti začeli seveda obravnavati zlasti vprašanje finančne samouprave, brez katere bi visela tudi vsa druga samouprava v zrku. Zadnje čase so načeli vprašanje fondov in zahtevajo, naj se takoj ugotovi delež, ki pripada banovini Hrvaški iz njihovih dohodkov, pri čemer gre za več sto milijonov dinarjev. Samo iz kolonizacijskega fonda da ji gre okoli 80 milijonov piše »Obzor«. Mnogo težje pa bo po njegovem mnenju izračunati delež, ki pripada banovini Hrvaški iz osrednjih fondov in ki jih je ustanovil dr. Stojadinović v velikem številu, hoteč s tem še bolj naviti davčni vijak in gospodarsko še bolj izčepavati prečanske kraje sploh, a hrvaške posebej.

Tu bi najprej zaradi resnice pripomnili, da so fondi pač na Slovenijo še bolj pritiskali, kakor na Hrvaško. Opozarjamo na primer na cestni fond, a še bolj na izselniški fond. 45 odstotkov vseh izselnikov v zamejstvu je bilo iz Slovenije. To pa se pravi, da so 45 odstotkov vseh dohodkov tega fonda plačevali naši ljudje.

Fonda pa tudi, kako so se fondi uporabljali.

A zdaj, ko se bodo dohodki iz fondov začeli deliti, **vsaj glede Hrvaške se bo to gotovo zgodilo**, mar bomo mi še zmeraj čakali na drobtinice od lastnega kruha?

Mimogrede naj še omenimo, da zahteva tudi »Obzor« kot naravni nasledek hrvaške samostojnosti, da pobira poslej banovina Hrvaška vse davke, posredne in neposredne. Užiti prav tako kakor carine, kajti samo v tem primeru je mogoče uresničiti njeno finančno samostojnost. Torej natančno tisto, kar smo zahtevali mi za Slovenijo vse od prvega letnika našega lista.

Morebiti utegnejo vsaj ti jasni računi na hrvaški strani zdramiti naše zaspane podrejenice. Upamo, da ne računajo na to, da bi smeli tudi sedanjo veliko priložnost kar tako zamuditi.

Jugoslovenarstvo na slabem glasu

Veliki srbski list »Slobodna misao« tarna nad napakami, ki so jih naredili srbski politiki iz ne-

katerih srbskih pokrajin, trdi popolnoma neosnovano, da bi bili Srbi izgubili smisel za srbsko nacionalno misel, in precej nelogično, da niso srbske nacionalne misli nadomestili z jugoslovensko, in da je prišlo že tako daleč, da pride človek na slab glas, če se priznava za jugoslovenskega nacionalista.

Po vsem, kar nosi jugoslovensko nacionalstvo na svoji vesti, po tistem centralizmu, ki je najbolj pristen plod jugoslovenstva in najbolj gnil obenem, po tistem centralizmu, ki je kriv vse enakopravnosti, zapostavljanja, korupcije, nasilja, pod katerimi so trpeli Slovenci in Hrvatje dvajset let, je res samo veselo znamenje, če je že kdaj vsak jugosloven kompromitiran, ki se kot takega še priznava. In znamenje ozdravljanja našega državnega organizma je, da je že kdaj do tega prišlo.

Prestavljanje slovenskih finančnih uslužbencev

V »Hrvatskem dnevniku« beremo, kako finančno ministrstvo, ki ga vodi Hrvat, zbira hrvaške ljudi doma. Iz Južne Srbije se vrača okoli 200 hrvaških finančnih uslužbencev v domovino, iz Slovenije pa pet, ker jih tu več ni bilo. Iz Hrvaške pa je prestavljenih 151 finančnih uslužbencev, med njimi 87 Slovencev, od katerih jih je bilo 73 prestavljenih v Slovenijo, 14 pa v Vojvodino, Srbijo in Bosno.

Morebiti se le najde kdo od tistih, ki so gonili unitaristično lajno, pa se nekoliko samisli ob tem naravnem toku stvari in o — svoji krivdi. Da nekoliko premišluje o tem, kako je opravičeval naše večje dajatve, nenakomerno davčno obremenitev in selitev naše industrije iz Slovenije, češ saj si bodo pa zato Slovenci izven »ožje« domovine našli zaslužek in kruha. In da zdaj, ko gredo jugoslovenski narodi svojo naravno pot samobitnega narodnega življenja, ne meneč se za zlagane obrazce nenaravnega jugoslovenarstva, tudi preudarja o tem, koliko bo slabše živel naš človek, kakor bi lahko živel, če bi nam milijard ne bilo treba šteti, če bi se naše industriji ne bilo treba seliti.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.